

УДК 371.262(043.3)

О. І. Андрійчук,

здобувач

(Житомирський ОІППО, м. Житомир)

СИСТЕМА ПЕДАГОГІЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ

У статті розглядаються складові оцінювання навчальних досягнень учнів загальноосвітніх навчальних закладів, а також на основі аналізу наукової літератури та стану проблеми, що досліджувалася в теорії та на практиці, визначається системний підхід у здійсненні оцінювання навчальних досягнень учнів

Процедура оцінювання в освіті завжди займала пріоритетне місце. Проте вона довгий час була недосконалою і пов'язувалась лише з оцінюванням знань, умінь і навичок. Значення оцінювання освітньої діяльності передусім у тому, що воно може допомогти простежити рівень розвитку освітнього процесу в Україні та в регіоні, зокрема.

Педагогічне оцінювання означає низку процесів, які використовують для визначення того, що учень знає, розуміє та вміє [1]. Ці процеси тісно пов'язані з процесами навчання.

Контроль та оцінювання виступають обов'язковими складовими та посідають важливе місце в структурі педагогічної діяльності. Щодня вчитель оцінює навчальні досягнення школярів, витрачаючи на це близько третини свого робочого часу. Протягом останніх років процес оцінювання результатів навчальної діяльності учнів зазнав суттєвих змін, пов'язаних із введенням у середні навчальні заклади 12-бальної шкали. Урост сучасній школі здійснювати оцінювальну діяльність спроможний лише педагог, який має відповідний рівень підготовки в цій галузі.

Питанню оцінювання знань присвячено чимало досліджень, наукових праць у вітчизняній та зарубіжній педагогіці. На основі детального аналізу здобутої інформації згруповано за напрямками наукового висвітлення: моніторинг якості освіти (О. Байназарова, О. Локшина, О. Ляшенко, А. Сбруєва); розробка сучасних інноваційних технологій, які включені в систему оцінювання знань (В. Мадзігон, В. Бочарнікова, Т. Льюїс, М. Лещенко, С. Різниченко, О. Романовський, Л. Романишина, Р. Барро (Barro R.), С. Бібі (Beeby C.), Б. Блум (Bloom B.), С. Докінз (Dawkins S.), У. Дреус (Drews U.), Д. Гехт (Heght D.), Е. Льюїс (Lewis A.), Т. Маррей (Murrey T.)); використання багатобальної шкали оцінювання знань, умінь, навичок (В. Беспалько, М. Єрецький, В. Козаков, М. Ефрік (Africk M.), Р. Молл (Moll R.), Дж. Ноах (Noah J.), П. Дієдеріх (Diederich P.)); теоретичні підходи до оцінювання знань студентів, їх розробка і вдосконалення (Л. Артемчук, І. Булах, Г. Костюк, В. Кремень, І. Кулібаба, Л. Одерій, Є. Перовський), психологічні механізми цього процесу досліджували Б. Ананьєв, І. Галян, М. Наумов, І. Якиманська; педагогічні аспекти цієї проблеми вивчали та аналізували Ш. Амонашвілі, С. Близнюк, К. Делікатний, В. Паламарчук, В. Полонський, С. Подмазін, Л. Романишина, П. Сікорський.

Незважаючи на те, що в педагогіці і методиці проведено багато досліджень з проблеми педагогічного оцінювання навчальних досягнень учнів, проблема системного підходу до процесу педагогічного оцінювання в школі залишається актуальною. Це зумовило загальну спрямованість нашого дослідження.

Метою цієї статті є визначення складових системи педагогічного оцінювання на основі узагальнення теоретичного досвіду педагогічного оцінювання навчальних досягнень учнів.

У загальноосвітній школі педагогічне оцінювання – це системний комплекс педагогічних процедур, послідовність операцій і дій, що складають у сукупності цілісну дидактичну систему, реалізація якої в педагогічній практиці призводить до досягнення конкретних цілей навчання. Головні компоненти процесу навчання: вчитель – змістовна навчальна інформація – учні. Невід'ємним компонентом будь-якої технології є також інформаційно-предметний комплекс, під яким розуміють засоби, що містять у собі предметну інформацію відповідно до планів та програм. Ці засоби визначаються метою навчання і сприятливої передачі її учневі.

Ефективність будь-якої освітньої технології має пряму залежність від критеріїв, що подаються до навчання, в яких відбиваються вимоги до учнів і вміння самих учнів. Новий етап у розвитку шкільної освіти пов'язаний із упровадженням компетентнісного підходу до формування змісту та організації навчального процесу. У чинних навчальних програмах для 12-річної школи на засадах компетентнісного підходу переструктуровано зміст предметів, розроблено результативну складову змісту. До кожної теми програми визначено обов'язкові результати навчання: вимоги до знань, умінь учнів, що виражаються в різних видах навчальної діяльності (учень називає, наводить приклади, характеризує, визначає, розпізнає, аналізує, порівнює, робить висновки тощо) [3].

У контексті цього змінюються і підходи до оцінювання результатів навчальних досягнень школярів як складової навчального процесу. Педагогічне оцінювання має ґрунтуватися на

позитивному принципі, що передусім передбачає врахування рівня досягнень учня, а не ступеня його невдач.

Результати навчальної діяльності учнів на всіх етапах шкільної освіти не можуть обмежуватися знаннями, уміннями, навичками, метою навчання мають бути сформовані компетентності як загальна здатність, що базується на знаннях, досвіді та цінностях особистості.

Компетентності не суперечать знанням, умінням, навичкам, вони передбачають здатність осмислено їх використовувати. Удосконалення освітнього процесу з урахуванням компетентнісного підходу полягає в тому, щоб навчити учнів застосовувати набуті знання й уміння в конкретних навчальних та життєвих ситуаціях.

Відповідно до мети, педагогічне оцінювання навчальних досягнень учнів є поточне, підсумкове (тематичне, семестрове, річне оцінювання) та державна підсумкова атестація.

Поточне оцінювання – це процес встановлення рівня навчальних досягнень учня (учениці) в оволодінні змістом предмета, уміннями та навичками відповідно до вимог навчальних програм.

Поточне оцінювання здійснюється у процесі поурочного вивчення теми. Його основними завданнями є: встановлення й оцінювання рівнів розуміння і первинного засвоєння окремих елементів змісту теми, встановлення зв'язків між ними та засвоєним змістом попередніх тем, закріплення знань, умінь і навичок.

Підсумковому оцінюванню навчальних досягнень підлягають основні результати вивчення теми (розділу).

Підсумкова оцінка виставляється на підставі результатів опанування учнями матеріалу теми впродовж її вивчення з урахуванням поточних оцінок, різних видів навчальних робіт (практичних, лабораторних, самостійних, творчих, контрольних робіт) та навчальної активності школярів.

Державна підсумкова атестація – це форма контролю за відповідністю освітнього рівня випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти.

Навчальні цілі – це результат, який прогнозується і має бути досягненим у процесі всього навчання і на його обмежених етапах.

Організація процесу навчання найперше пов'язана з чітким визначенням його цілей, а також усвідомленням і прийняттям їх учнями. Цільові установки навчання спричиняють розуміння школярами суті і способів організації навчально-пізнавальної діяльності, суттєво впливаючи на її активізацію.

Як у процесі навчання, так і при проведенні кожного навчального заняття реалізуються три основні групи взаємопов'язаних цілей. До першої з них належать цілі навчальні: оволодіння знаннями, уміннями, навичками; до другої – цілі розвиваючі: розвиток інтелектуальної, емоційно-вольової, діяльнісно-поведінкової сфери особистості; до третьої – цілі виховні: формування наукового світогляду, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури тощо.

Для вчителя-практика важливо використовувати впорядковану ієрархічну класифікацію цілей тому, що вона: 1) забезпечує концентрацію зусиль на головному в діяльності, визначенні перспективних завдань і перспектив подальшої роботи; 2) створює можливості для роз'яснення учням орієнтирів навчальної роботи, спільної зацікавленої роботи педагога й учнів; 3) створює еталони оцінки результатів навчання, які можна розробляти й уточнювати разом з учнями (чіткі формулювання цілей, які відображені в результатах діяльності, забезпечують надійність і об'єктивність оцінки).

Найбільш відомою є класифікація цілей пізнавальної діяльності запропонована американським ученим Б. Блумом, яку використовують при плануванні навчання і оцінці його результатів. Вона є надійним інструментом дослідної перевірки нових курсів. Наведемо приклад таксономії цілей навчання, які охоплюють пізнавальну (когнітивну) сферу. Спосіб постановки цілей, який пропонує педагогічна технологія, полягає в тому, що цілі навчання формулюються через результати навчання, які виражені в діях учнів. Вимоги до цілей навчання: цілі навчання повинні бути обґрунтовані, практично досяжними, діагностичними та відповідати змісту Державного стандарту.

Чотирнадцятого січня 2004 року постановою Кабінету Міністрів України затверджено Державний стандарт базової і повної середньої освіти, яким було унормовано систему показників освіченості особи. Державний стандарт базової і повної середньої освіти – це збір норм і положень, що визначають державні вимоги до освіченості учнів і випускників шкіл на рівні початкової, базової та повної загальної середньої освіти, а також гарантії держави щодо її здобуття.

Реалізується він у нормативних документах, які визначають суспільно зумовлений зміст загальної середньої освіти, вимоги та гарантії держави щодо її одержання громадянами.

Обов'язковим компонентом процедури педагогічного оцінювання є вибір методу оцінювання.

Метод оцінювання – це категорія, що з'ясовує, яким чином визначаються показники, які вимірюють.

Вимірювання – це процес надання чисельного значення певному показнику відповідно до його кількісного прояву із застосуванням чітко визначених правил вимірювання (у нашому випадку, це відповідність засвоєного матеріалу відносно державного предметного стандарту).

Тоді як метод вимірювання – це спосіб, за допомогою якого здійснюється надання кількісного значення показнику, який вимірюється, тобто виставлення відповідної оцінки [2].

Для реалізації процедури вимірювання обов'язково має бути вибрано інструмент вимірювання.

Інструмент вимірювання – це категорія, що визначає засіб, за допомогою якого здійснюється вимірювання. Наприклад, під час усного опитування і письмової роботи інструментом вимірювання є, відповідно, питання поставлене в усній формі, та білет або структуроване завдання, а під час тестування – тест, складений з тестових завдань [4].

Важливим і обов'язковим компонентом педагогічного оцінювання є підбір критеріїв.

Критерії оцінювання навчальних досягнень реалізуються в нормах оцінок, які встановлюють чітке співвідношення між вимогами до знань, умінь і навичок, які оцінюються, та показником оцінки в балах [4].

Критерії педагогічного оцінювання можуть бути абсолютними чи відносними. Відносний критерій залежить від порівняння між собою результатів учнів.

Абсолютний критерій, на відміну від відносного, не залежить від результатів усіх учнів, яких оцінюють за даним критерієм. Для учителя, який складає завдання для перевірки рівня успішності за абсолютним критерієм, не має значення, які результати отримають інші, оскільки отримана ними оцінка не впливатиме на критерій.

Визначення критеріїв для педагогічного оцінювання має обов'язково відбуватися з урахуванням мети оцінювання.

Наступна складова системи педагогічного оцінювання – це проведення процедури оцінювання з урахуванням мети, навчальних цілей, методу, інструменту та критеріїв педагогічного оцінювання.

Остання складова системи педагогічного оцінювання – це виставлення оцінки з урахуванням всіх складових системи педагогічного оцінювання.

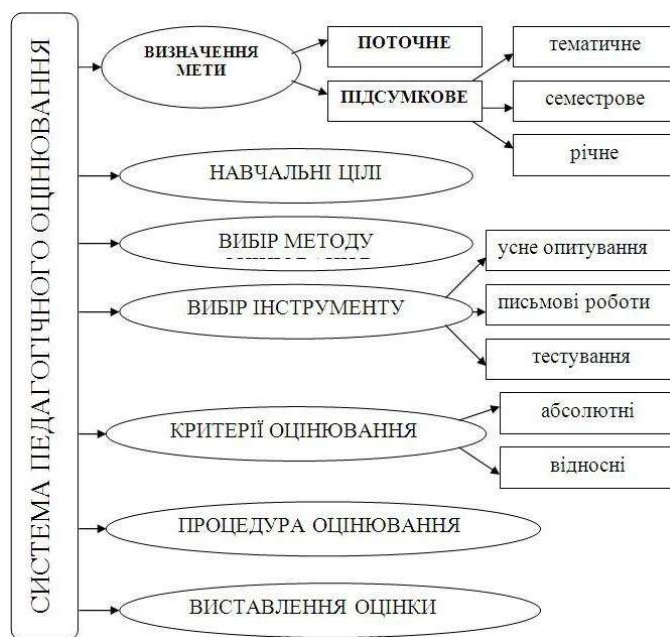


Рис. 1. Система педагогічного оцінювання навчальних досягнень учнів.

Таким чином, основними компонентами-етапами системи педагогічного оцінювання є: визначення мети, встановлення навчальних цілей, вибір методу, вибір інструменту, критерії оцінювання, процедури оцінювання, виставлення оцінки. Графічно систему педагогічного оцінювання навчальних досягнень учнів можна відобразити так (рис. 1).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Основи педагогічного оцінювання / [Агрусті Г., Артемчик Л., Булах І., Вілмут Дж., Лукіна Т. та ін.]. – К. : Майстер-клас, 2005. – 94 с. – (Навчально-методичні та інформаційно-довідкові матеріали для педагогічних працівників).

2. Булах І. Є. Створюємо якісний тест : навч. посіб. / Булах І. Є., Мруга М. Р. – К. : Майстер-клас, 2006. – 160 с.
3. Наказ МОН України від 05.05.2008 № 371 (Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів в системі загальної середньої освіти) // Освіта України. – 2001. – № 6. – С. 3–16.
4. Основи педагогічного оцінювання. Частина 1. Теорія : навчально-методичні та інформаційно-довідкові матеріали для педагогічних працівників / За заг. ред. Ірини Булах. – К. : Майстер-клас, 2005. – 96 с.
5. Чайка В. Педагогіка (тестові завдання) : навч. посіб. для студ. вищих пед. закладів освіти / В. Чайка. – Тернопіль : ТДПУ, 2000. – 168 с.

Матеріал надійшов до редакції 15.09. 2009 р.

Андрійчук О. И. Система педагогического оценивания учебных достижений учащихся.

В статье рассматриваются составляющие оценивания учебных достижений учеников общеобразовательных учебных заведений, а также на основе анализа научной литературы и состояния исследуемой проблемы в теории и на практике определяется системный подход в осуществлении оценивания учебных достижений учеников.

Andriychuk O. I. System Pedagogical Assessment of Students' Educational Achievements.

The components of assessment of students' educational achievements who study at general educational institutions are considered in the article. Also, systematic approach in assessments' reliability of students' educational achievements is defined on the basis of analysis of scientific literature and problems which were investigated in theory and practice.